

oud nieuws

Uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek 'Crempene'

Nr.15, juni 2018

Beste Crempenaren,

Bijna iedereen die als kind opgroeide in Krimpen aan de Lek heeft wel herinneringen aan het eiland de Zaag. Met een bootje of via de brug over de Bakkerskil goed bereikbaar, was het een prachtig gebied om in te spelen.

Vorig jaar is door Rijkswaterstaat - in samenwerking met andere partijen - door het uitvoeren van diverse werkzaamheden het gebied voor mens, dier en plant nog aantrekkelijker gemaakt. In de plaatselijke pers is hier het nodige over geschreven.

De voltooiing van de werkzaamheden (begin dit jaar) is de aanleiding geweest om ons te verdiepen in de geschiedenis van de Zaag. In deze en de volgende Nieuwsbrief ziet u hier het resultaat van.

Veel leesplezier toegewenst.

Namens het bestuur, voorzitter Hans Dekker

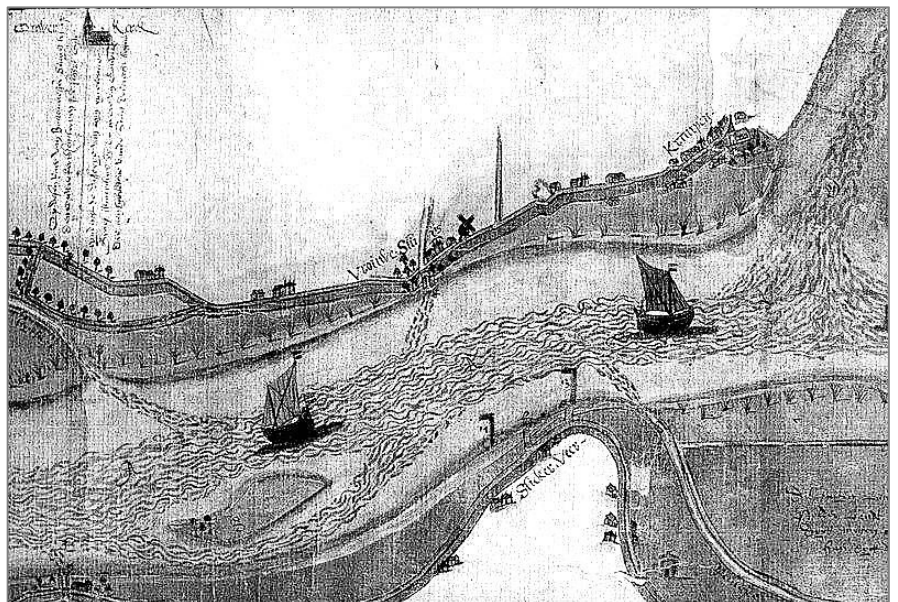
1. Het eiland de Zaag

Rijdend of lopend over de Molendijk en de Noord is het een vertrouwd beeld een groen eiland in de rivier te zien liggen, de Zaag. In zijn huidige vorm wordt de Zaag aan de zuidkant begrensd door het Spanjaardsdiep (ook wel Vuilpook genoemd), dit is het hoofdvaarwater van de Nieuwe Maas. Aan de Krimpense kant is de begrenzing het nevenvaarwater de Bakkerskil (ook genoemd de Noord van Krimpen).

In 1847 is de Zaag in zijn geheel komen te liggen in de gemeente Krimpen aan de Lek. Daarvoor behoorde de Zaag tot de afzonderlijke gemeente (de vroegere Heerlijkheid) de Lek, die in 1847 werd opgeheven. Die gemeente de Lek werd gevormd door het wateroppervlak tussen Ammerstol en IJsselmonde, inclusief de niet met de vaste wal verbonden zandplaten.

Hoe is dat eiland ontstaan en wat is de geschiedenis ervan? In de loop van de 16e/17e eeuw was het water dat via de

Boven-Rijn ons land bereikte zich steeds meer een weg naar zee gaan zoeken via de Waal/Merwede ten koste van de afvoer via Nederrijn/Lek. De Waal/Merwede op zijn beurt verloor echter veel water bij de

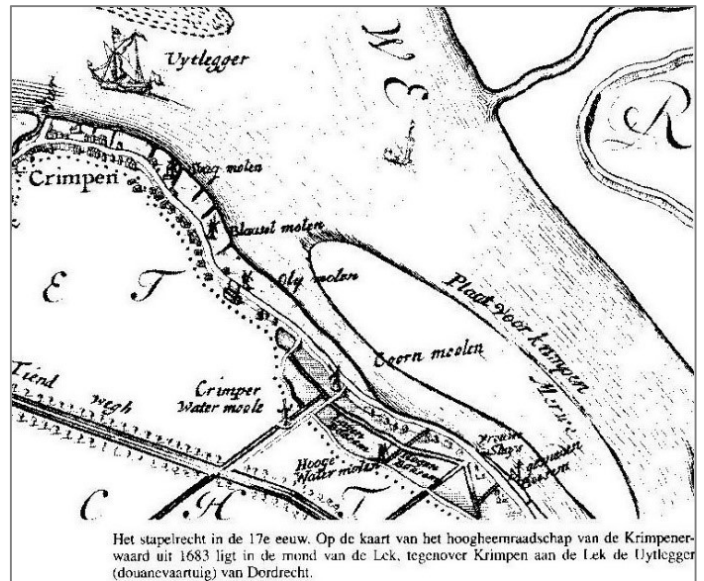

1. Kaart van Matthijs Janszoon Been, 1615. Eén van de vroegste kaarten met daarop het eiland de Zaag, gelegen voor het Donckse bos tussen Bolnes en Slikkerveer.

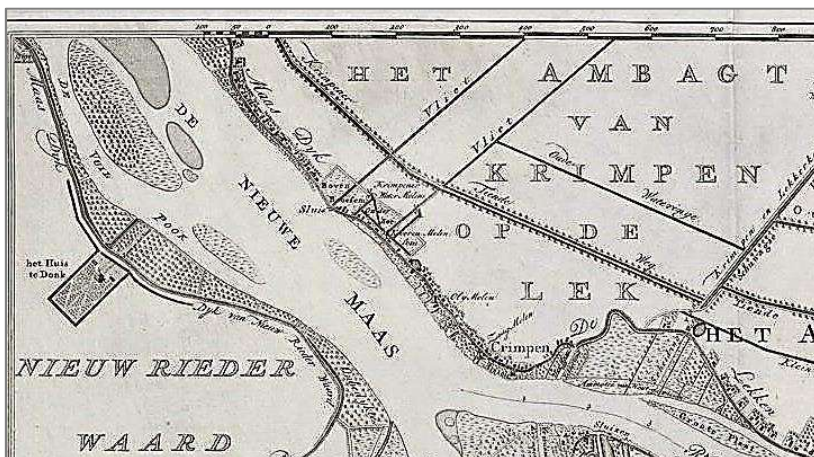
killen van de Biesbosch en zodoende was er weinig afvoer via de Noord en de Nieuwe Maas. Ten gevolge van dat alles werd de bedding van de Lek en Nieuwe Maas onvoldoende uitgeschuurd en ontstonden er overal zandplaten en zelfs doorwaadbare plaatsen.

De eerste vermelding van wat wij het eiland de Zaag noemen komt uit de Heerlijkheidsrekeningen van Ridderkerk. De zandplaat wordt daar in 1561 vermeld 'als het Hoofdken of Sandeke bij Bollensse Sluis'. Pieter Ariens huurt dan volgens deze akte voor 4 stuivers deze plaat met ruigte en biezen. Enkele jaren later wordt gesproken over '2 sandekens' de ene voor Bolnes en de andere voor Slikkerveer. Overigens is het onduidelijk of er inderdaad sprake was van 2 platen. Op diverse oude kaarten (oudste uit 1564) is slechts 1 plaat weergegeven. Wellicht ging het dus om 1 plaat met een hoger opgewassen beneden (westelijk) deel en een jonger boven (oostelijk) deel. De oorsprong van respectievelijk de Grootte en de Kleine Zaag.

Die Grootte Zaag was tot in de 19^e eeuw eigendom van de Ambachtsheer van Ridderkerk. Het eigendom van de Kleine Zaag is minder duidelijk, vermoedelijk was de eigenaar de Ambachtsheer van de Heerlijkheid van de Leck.

2. Kaart van Hoogheemraadschap 1683

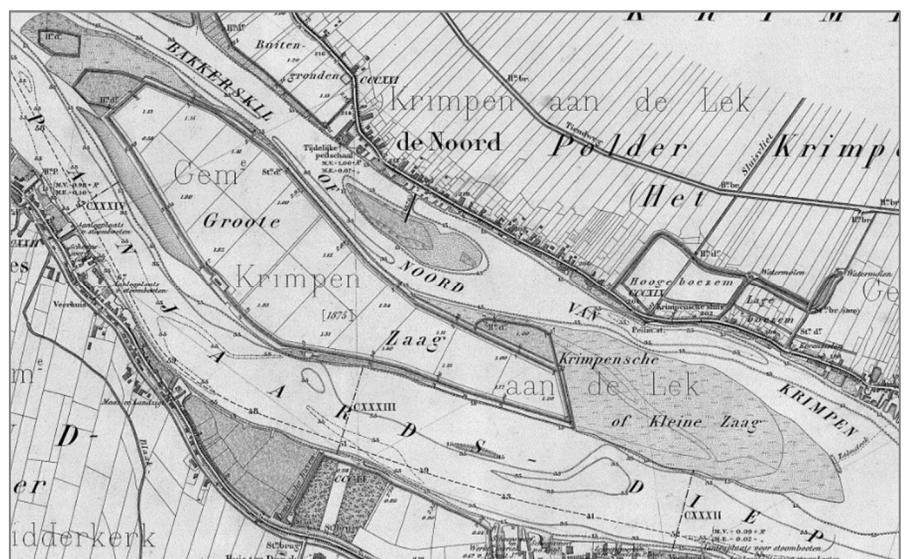
3. Kaart van Rivier de Lek 1751

In genoemde rekeningen komen vele huurders naar voren, inclusief de huurprijzen die in de loop der tijd behoorlijk stegen. De opbrengsten waren dan ook met het 'wassen' van de platen steeds hoger geworden, biezen, riet, rijshout, elzen (heipalen) enz. Ook blijkt uit de stukken dat er vee kon worden gehouden.

Eén van de huurders was Jan Louwen van Schilperoord (1638-1641) en naar hem werd de plaat meer dan 150 jaar genoemd, het 'Jan Louwerens Saagje'

Uit genoemde oude kaarten blijkt dat de vorm en ligging van de zandplaat of zandplaten wel aan verandering onderhevig

was, dit als gevolg van het regime van de rivier. Aan de ene kant konden de platen eroderen en aan de andere kant weer aangroeien. Ze 'wandelden' als het ware door de rivier. De platen verplaatsten zich geleidelijk in noordelijke (Krimpense) richting, hierbij werd het vaarwater van het Spanjaardsdiep steeds breder en de Bakkerskil steeds smaller. Opmerkelijk als wordt bedacht dat volgens de archieven de zandplaat aanvankelijk met een loopplank vanaf het gors van het Huys ten Donck bereikbaar was. Hoe het ook zij, uit de kaarten valt op te maken

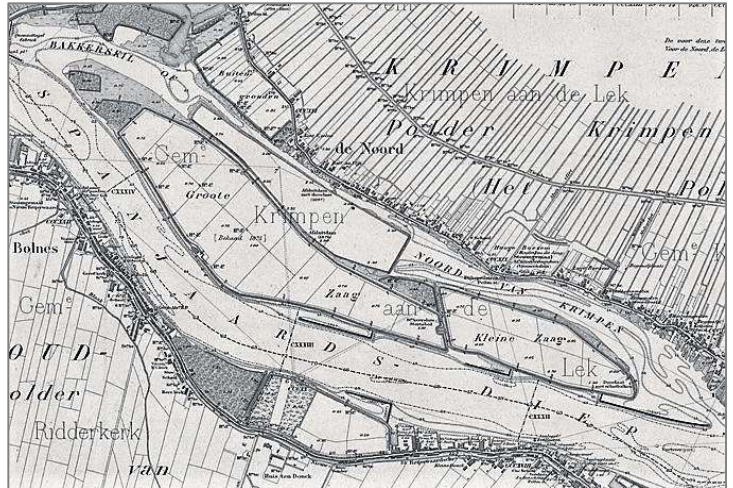

4. Herziene Rivierkaart 1879

dat beide platen van vorm veranderden en elkaar soms raken en dan weer gescheiden zijn.

De eerste werkelijk betrouwbare kaart (Herziene Rivierkaart, blad Krimpen aan de Lek, 1879) laat zien dat één grote plaat aanwezig is, met een bovendeele (westelijk) de Grootte Zaag en een benedendeel (oostelijk) de Kleine Zaag. Ten noorden daarvan ligt in de Bakkerskil nog een kleine zandplaat.

Bij de tweede herziening van de kaart (1907) ligt er open water tussen de Grootte en Kleine Zaag en is de genoemde andere plaat verbonden met de Grootte Zaag. Over deze drie platen gaan de volgende hoofdstukken.

5. Tweede herziende rivierkaart 1907

2. De Grote Zaag

Eeuwen lang werd de vorm en de ligging van het eiland de Grootte Zaag uitsluitend bepaald door de natuur, dat wil zeggen de veranderingen in de afvoer en stromingen van de rivier.

Tot 1874/1875, toen werd het nauwe riviergedeelte van de Nieuwe Maas, met het Spanjaardsdiep werd genormaliseerd. Dat wil zeggen dat de rivier op de gewenste breedte werd gebracht. In diezelfde periode werd ook de Nieuwe Waterweg gegraven. Zowel de normalisering als de aanwezige Nieuwe Waterweg zorgden ervoor dat de verbinding van het achterland met de zee via Rotterdam enorm werd verbeterd. De betere doorstroming voorkwam voortaan het ontstaan van verontdiepingen en nieuwe zandplaten. Bij de normalisering werd het zuidelijk gedeelte van de Grootte Zaag afgegraven. Bij de koop van dat gedeelte van de eigenaar, de familie Groenix van Zoelen, werd overeengekomen dat met de vrijkomende grond een ringkade op het resterende gedeelte werd aangelegd. De kade kreeg een hoogte van 2,75 m+ N.A.P. (dit is nu ruim 1,5 meter boven normaal hoog water) en een kruinbreedte van 1,00 m. De uitwatering van de aldus ontstane polder met een oppervlak van ca. 44 ha. vond plaats door een houten duikersluis in de noordelijke kade. In de oostelijke kade werd een stenen inlaatsluis aangelegd waardoor de polder desgewenst onder water kon worden gezet.

Tegen het buitenbeloop langs het Spanjaardsdiep werd een verdediging met een steenbestorting en basaltglooiing aangebracht. Hiermee was de voormalige zandplaat als het ware vastgelegd in de rivier. Langs de zuidzijde van de inpoldering was nog een tweetal complexen buiten de bedijking gebleven. Een stuk van deze buitengronden, alsmede een gedeelte van de polder zelf, werd in 1951 ontzand.

In 1962 werd door Rijkswaterstaat begonnen met het uitvoeren van een grote rivierverbreding. De Grootte Zaag werd hiertoe onteigend van de familie Groenix van Zoelen, de nazaten van Cornelis Groenix van Zoelen, die in 1721 ambachtsheer van Ridderkerk was geworden en eigenaar van de Grootte Zaag.

In 1965 bestond er geen Grootte Zaag polder meer, wat resteerde was een strook laag gelegen grond die bij elke vloed onderliep. Het weggebaggerde zand was van onvoldoende kwaliteit voor de wegenbouw, wat het beoogde plan was. Het kon wel worden gebruikt voor het opspuiten van de Stormpolder. Van die in 1953 ondergelopen polder werd namelijk een hoog gelegen industrieterrein gemaakt.

PUBLIJKE VERKOOPING
 Van een Party extra zware
VEERTIENJARIGE
ELS
 Gedeeltlyk staande in het Gors, voort 't Huis ten Donk,
 en gedeeltlyk op de Zaag in de Maas.

En een Party extra zware WILLIGE RYS,
 zoo op Stoven als anders.
 Staande op de Zaag in de Maas onder RIDDERKERK,
 by het Huis ten Donk.
 Op Donderdag den 12 November 1772,
 's morgens ten tien uren precies.

De Wel-Edele Geboren Heer Mr. KOR-
 NELIS GROENIX VAN ZOELEN
 VAN RIDDERKERK, Heer van Rid-
 derkerk, &c. &c., is van meening publyk en
 ten overitaan van *Schout en Schepenen van Rid-
 derkerk* aan de meestbiedende te verkoopen:

Een Party extra zware veertienjarige ELS, seer behvaam
 tot *Heipalen en Austers Staken*; en een Party extra zware
 Willige RYS, zoo op Stoven als anders.

Die daar in gading hebben, kome
 een dage en ure voorz. by het voorz. *Huis ten Donk* / aan-
 hoore de *Conditien* en doen in 't koopen hun profyt.
Radet onderzigtig op het doofz. Huis ten Donk.
 Zegt het voort.

T R O T T E R D A M,
 Ter Drukkerye van REINIER ARENBERG,
 Boekverkooper op het Westnieuwland, 1772.

Affiche van de publieke verkoop van een partij elzen op de "Zaag" (1772).

6. Publieke verkoop 1772

5. Boerderij De Vos

De rivierverbreding betekende tevens het einde van het boerenbedrijf van Adriaan de Vos, die daar in 1935 pachter was geworden, als laatste in een lange rij van voorgangers. De boerderij was mooi gelegen op een terp, tegen de polderkade langs de Nieuwe Maas, met naar alle kanten een schitterend uitzicht.

Maar in 1953 tijdens de watersnoodramp bleek ook het gevaar van die ligging. In de avond van 31 januari liep al uren voordat het water zijn hoogste stand had bereikt de polderkade over en begon de polder vol te stromen. Van het woongedeelte van de boerderij bleef alleen de voorkamer droog, maar het overige gedeelte van de woning, stallen en schuren liepen onder. De koeien stonden tot hun uiers in het water.

Een grote bedreiging was in die nacht een drijvende bok, de Titan die langs een kade in de Stormpolder lag afgemeerd en was losgeschoten. De Titan dreef de Zaagpolder in maar liep gelukkig vast op een hoger gedeelte, zonder de boerderij te hebben geraakt.

6. Watersnood 1953

Telefoon en elektriciteitspalen hadden het geweld niet overleefd en dus zat het gezin de Vos zonder licht en contact met de buitenwereld te luisteren naar de teertonnen van de Koolteerfabriek in de Stormpolder, die tegen het huis en opstallen bonkten. Het huis hield gelukkig stand, maar het risico van het wonen in een betrekkelijk laag gelegen polder was wel duidelijk geworden.

7. Drijvende bok Titan

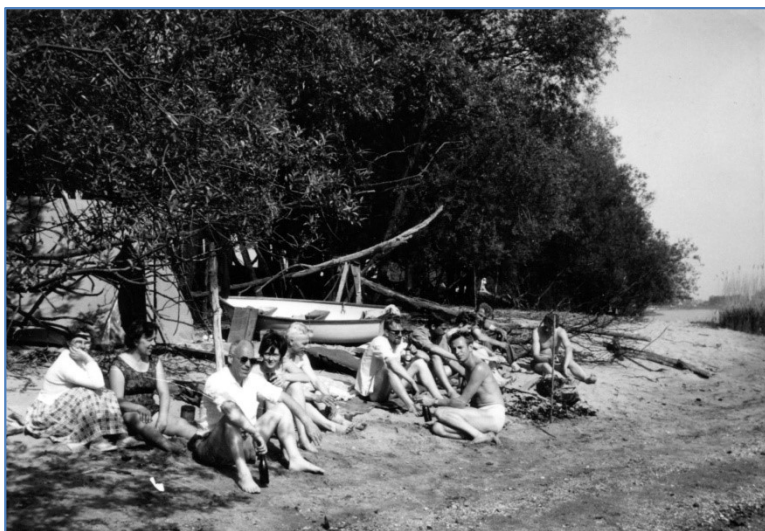
3. De Kleine Zaag.

Onduidelijk is of de zandplaten, zoals halverwege de 16e eeuw beschreven, altijd uit twee afzonderlijke platen bestaan of dat ze soms ook één geheel vormden. In ieder geval wordt in een akte uit 1888 duidelijk gesproken over 'de plaat voor de korenmolen van Krimpen aan de Lek, ook wel genoemd de Krimpense Zaag, zijnde rietland, slikken en water tezamen groot 19 hectaren 95 aren, gelegen in de heerlijkheid de Lek, in de rivier de Merwede of Maas,

Notaris C. H. W. Meijer te Lekkerkerk, zal op Vrijdagen 23 en 30 Juli 1937, telkens voorm. 11 uur, in het Societeitsgebouw te Krimpen aan de Lek, in het openbaar verkoopen: **De perceelen Griend-, Riet- en Hooiland, Dijk en Water**, genaamd DE KRIMPENSCHHE of KLEINE ZAAG, gelegen aan de rivier de Maas, tegenover de Noord, tusschen het Spanjaardsgat en de Bakkerskil, te KRIMPEN AAN DE LEK, benevens eenige perceelen **Hooiland**, aldaar, aan den Molendijk, buitendijks, totaal groot ± 15.42.29 H.A., voor **Industriele Doeleinden** bijzonder geschikt. Vrij van huur. Grondlasten 1937 f 66.25. Aanvaarding en betaling vóór of op 30 Augustus 1937.
Bezichtiging: Woensdag en Donderdag 21 en 22 Juli 1937, nam. 4 uur en Donderdag 29 Juli 1937, voorm. 11 uur, ligt bij het Societeitsgebouw te Krimpen aan de Lek een boot gereed om gegadigden naar den Polder te vervoeren. Inlichtingen en notities met kaart ten kantore van genoemden notaris.

tussen het Spanjaardsdiep en de Bakkerskil, ten westen grenzend aan de plaat de Grootte Zaag.’ Deze plaat stond bekend als de Kleine Zaag. De plaat was in eigendom van de ’N.V. Maatschappij Van Nassau La Leck tot exploitatie van onroerende goederen.’

Bij het kadaster stond de Staat (Domeinen) bekend als mede-eigenaar. Net als de Grootte Zaag, maar dan wat

8. Stille strandje 1964, foto R. Visser-Bouter

later, werd in 1894 deze plaat door de aanleg van een zomerkade (ringdijk) ingepolderd. Aan de westzijde werd een houten schuifduiker voor de uitwatering aangebracht en aan de oostzijde een stenen doorlaat met schotbalken voor de waterinlaat. De scheidingsloot tussen de Kleine en Grootte Zaag is als restant nog steeds zichtbaar, ongeveer tegenover Molendijk nr. 156.

Ter verbetering van de rivier werden in 1897 ook nog 2 strekdammen aangelegd. De oostelijke strekdam werd met een aanhechtingskrib verbonden met de zuidelijke ringdijk. En op dit punt is het zgn. ‘stille strandje’ ontstaan. Welke Krimpenaar,

opgegroeid in de 20^e eeuw kent dit strandje niet?

Na de inpoldering werd de Kleine Zaag als griend geëxploiteerd. Begin 20^e eeuw werden aan de nieuwe eigenaren W. ’t Hoen te Alblasterdam en P. de Waard te Papendrecht nog wel een aantal vergunningen verleend om werken uit te voeren met als doel het gebied voor nijverheidsdoeleinden geschikt te maken. Van deze vergunningen werd slechts in beperkte mate gebruik gemaakt.

In 1918 kwam de oostpunt in handen van de Houthandel v.h. Wed. Boogaardt en Zoon te Krimpen aan de Lek, en werd er een houthaven (balkengat) aangelegd. Enkele jaren later, in 1924, werd aan de noordoostzijde nog een stuk aan de polder onttrokken door N.V. Houthandel v.h. L.C. Groeneveld Jzn. te Krimpen aan de Lek en ook ingericht als houthaven.

Het restant van de polder was nog tot eind dertigerjaren in gebruik als griend. Met dien verstande dat dit gebied in 1919 eigendom werd van N.V. Burgerhouts Machinefabriek en Scheepswerf te Rotterdam. Omstreeks 1935 kwam de polder in handen van N.V. A. Crins Th. Zoons aannemerij en Kon. Mij tot uitvoeren van openbare werken Adriaan Volker te Sliedrecht.

In 1939 werd begonnen met het tot grote diepte winnen van zand. Na de 2e Wereldoorlog werd de zandwinput volgestort met puin en grove klei en wel tot 5,00m + N.A.P. opgespoten met baggerspecie. Daarna is de Kleine Zaag langzaam maar zeker het gebied geworden zoals wij het nu kennen.

Door klink en ontwatering ontstonden reliëfverschillen met natte en droge plaatsen en ontwikkelde zich een begroeiing met grote soortenrijkdom. Aan de noordzijde ontwikkelde zich een wilgenbos dat vanaf de Molendijk nog goed is te zien.

In 1955 ging het eigendom over naar de gemeente Krimpen aan de Lek, die vooral recreatiemogelijkheden zag, sportvelden maar met name uiteraard watersport. Maar het besef dat het hier een uniek natuurgebied betrof betekende toch dat de stichting ‘Het Zuid-Hollands Landschap’ in 1977 eigenaar van de Kleine Zaag werd.

9. Natuurgebied De Kleine Zaag

De verdere ontwikkelingen van de Zaag worden in de volgende Oud Nieuws verder beschreven, evenals de bronnen waarop dit artikel is gebaseerd.

Mededelingen:

Diverse schenkingen zijn weer ontvangen, zoals boeken, foto's en dia's. Een bijzondere schenking is de telefooncentrale van Van Dulmen, welke is te zien in de gang naar de recreatiezaal in de Dertienhuizen. Iedereen bedankt voor alle schenkingen. Denk bij het opruimen aan de vereniging, alles wat over Krimpen aan de Lek gaat is welkom.

Rabobank clubkas campagne: een mooie bedrag is overhandigd tijdens de ledenvergadering. Iedereen bedankt voor het stemmen en natuurlijke ook de Rabobank Krimpenerwaard voor de cheque van €389,80

Op 25 april tijdens de ledenvergadering heeft Henk Klip afscheid genomen als bestuurslid. Hij is voor al zijn inzet voor de vereniging van 2000-2018 benoemd tot Lid van Verdienste.

Nieuw bestuurslid per 25 april is Henk Hofwegen. Zijn motivatie: 'Nadat ik een aantal jaren geleden terugkeerde in Krimpen aan de Lek bleek mijn interesse voor de historie van ons dorp alleen maar toe te nemen. Ik hoop vanuit deze interesse als bestuurslid een positieve bijdrage te kunnen leveren aan de doelstellingen van onze vereniging.'

De vitrinekasten in het Cultuurhuis zijn van 1 juni t/m 27 juli door de Historische Vereniging ingericht. Eén vitrinekast is gevuld door de WAN met archeologische bodemfondsen uit Krimpen aan de Lek en omgeving. In de andere vitrinekast plaatsen we voorwerpen met afbeeldingen van Krimpen aan de Lek, zoals bordjes, bekers, glazen en lepeltjes. Ga eens een kijkje nemen.

Noteer de datum, 1 september dan zijn we aanwezig met een kraam in het Cultuurhuis bij de opening van het seizoen en 8 september is het Open Monumentendag. Het programma hoort u later. Voor de Open Monumentendag op zaterdag 8 september zoeken we nog een aantal vrijwilligers om op locatie (van 11 tot 16 uur) ons bij te staan.

De excursie Utrecht op zaterdag 15 september gaat door, er zijn 35 aanmeldingen. Zij krijgen binnenkort meer informatie.

De nieuwe Wet Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) is vanaf 25 mei van kracht. Deze wet gaat over het privacy beleid. Ook onze vereniging heeft er mee te maken. We hebben een privacy beleid opgesteld, waarin beschreven staat welke persoonlijke gegevens we vastleggen en hoe wij er mee omgaan. Persoonsgegevens die wij vastleggen zijn de naam, adres, woonplaats en het emailadres. Deze worden alleen intern gebruikt voor de ledenadministratie en niet doorgegeven aan anderen. Zie onze website onder CONTACT/LID WORDEN voor het document Privacy Beleid van onze vereniging. Het document is ook op te vragen of in te zien bij onze secretaris.

COLOFON

Oud Nieuws wordt uitgegeven door de historische vereniging van Krimpen aan de Lek 'Crepene'

Redactie en opmaak: Gijs en Elsa Moerkerken

Correctoren: Jan Kees Wepster, Bert van den Herik

Secretariaat: Buitenweg 8
2931AC Krimpen aan de Lek
Tel: 0180-522465

e-mail: crempene@telfort.nl

website:

www.historischeverenigingcrempene.nl

facebook: www.facebook.com/historischeverenigingcrempene

Niet van iedereen is het emailadres bekend. We willen de mededelingen en vergaderstukken zoveel mogelijk per email verzenden. Het Oud Nieuws blijft u gewoon op papier ontvangen, maar voor leden wonende buiten Krimpen aan de Lek, Lekkerkerk, Krimpen aan de IJssel gaat het per email. Geef u emailadres door aan crempene@gmail.com